

Tragedija ženske emancipacije

Emma Goldman

1906.

Počinjem s priznanjem: bez obzira na sve političke i ekonomske teorije, koje se bave temeljnim razlikama među različitim skupinama ljudskoga roda, bez obzira na klasne i rasne razlike, bez obzira na sve umjetne granice između ženskih i muških prava, smatram da bi se ta razlikovanja mogla na jednoj točki sresti i prerasti u jednu savršenu cjelinu.

Pod tim ne mislim predložiti mirovni ugovor. Opći društveni antagonizam koji je zahvatio danas cijeli javni život, stvoren silom suprotstavljenih i proturječnih interesa, smrvit će se u komadiće kad preustroj našeg društvenoga života, zasnovan na načelima ekonomske pravde, postane zbilja.

Mir i sklad među spolovima i pojedincima ne ovisi nužno o površnom izjednačavanju ljudskih bića; niti poziva na ukinuće individualnih crta i osobitosti. Problem s kojim se danas suočavam, a koji skora budućnost treba riješiti, jest kako biti svoj a opet biti jedno s drugima, duboko suosjećati s drugim ljudskim bićima, a zadržati vlastite karakteristične osobine. To mi se čini osnovicom na kojoj se masa i pojedinac, pravi demokrat i prava osobnost, muškarac i žena, mogu suočiti s antagonizmom i suprotnostima. Moto ne bi trebao biti: zaboravimo jedni druge; prije bi trebao glasiti: razumijmo jedni druge. Često citirana rečenica Madame de Staël, „Sve razumjeti, znači sve zaboraviti“, nikad mi se nije osobito sviđala; miriše na ispovijed; zaboraviti svojega bližnjega izražava zamisao licemjerne nadmoći. Razumjeti svojega bližnjega – zadovoljava. Moje priznanje djelomice predstavlja temeljni aspekt mojih stajališta o emancipaciji žene i njezinu utjecaju na cijeli spol.

Emancipacija bi trebala omogućiti ženi da bude humana u najjistinskijem smislu. Sve u njoj što žudi za potvrdom i djelovanjem trebalo bi doživjeti svoj najpuniji izraz; sve bi umjetne prepreke trebale pasti i trebao bi se put prema većoj slobodi iščistiti od svakoga traga stoljeća pokoravanja i robovanja.

To je bio izvorni cilj pokreta za žensko oslobođenje. Ali rezultati koji su dosad ostvareni, izolirali su ženu i okrali je za slap te sreće koja joj je tako bitna. Puko izvanjsko oslobođenje učinilo je od suvremene žene umjetno biće, koje čovjeka podsjeća na plodove francuske hortikulture s njezinim arabesknim drvećem i grmljem, piramidama, kotačima i girlandama; sve, samo ne oblici koje bi ostvarila izrazom vlastitih nutarnjih osobina. Tako umjetno uzgojene biljke ženskoga spola mogu se naći u velikom broju, posebice u takozvanoj intelektualnoj sferi našega života.

Sloboda i jednakost za žene! Koje su nade i koja htijenja te riječi probudile kad su ih prvi put izgovorili neki od najplemenitijih i najhrabrijih duhova današnjice! Žarko će sunce zasjati i slava će se pronijeti novim svijetom; na ovome svijetu žena se treba osloboditi da bi upravljala vlastitom sudbinom – što je cilj posve sigurno vrijedan velikoga zanosa, hrabrosti, ustrajnosti i neprekidnoga napora silne gomile pionira, muškaraca i žena, koji su sve stavili na kocku u borbi protiv svijeta predrasude i neznanja.

I moje se nade kreću prema tome cilju, ali smatram da žensko oslobođenje, kako se danas tumači i praktično primjenjuje, nije uspjelo ostvariti taj cilj. Sada je žena suočena s nuždom da se oslobodi oslobođenja, ako doista želi biti slobodna. To može zvučati proturječno, ali je ipak samo odveć istinito.

Što je ostvarila emancipacijom? Jednako pravo glasa u nekim državama. Je li to pročistilo naš politički život, kao što su to mnogi dobronamjerni pristaše predviđali? Posve sigurno nije. Slijedi da je doista vrijeme da osobe jasne, zdrave prosudbe prestanu govoriti o korupciji u politici internatskim tonom. Politička korupcija nema veze s moralom, ili popustljivosti morala, raspuštenosti raznih političkih ličnosti. Njezin je uzrok materijalne naravi. Politika je odraz vođenja poslova i industrijskoga svijeta, čiji su moto: „Veći je blagoslov uzeti nego dati“; „Kupi jeftino i prodaj

skupo“; „Ruka ruku mije“. Nema nade da bi žena, čak ni sa svojim pravom glasa, ikad uspjela pročistiti politiku.

Emancipacija je donijela ženi ekonomsku jednakost s muškarcem; to jest, ona može sama izabrati svoje zanimanje i posao; ali kako je njezina prošlost i trenutačno fizičko stanje nisu opremili nužnom snagom da se bori s muškarcem, često je prisiljena iscrpiti svu svoju snagu, istrošiti svoju vitalnost i napregnuti svaki svoj živac da bi postigla vrijednost na tržištu. Samo ih je nekoliko u tome uspjelo, jer činjenica je da žene, učiteljice, liječnice, pravnice, arhitektice i inženjerke niti nailaze na isto povjerenje kao njihovi muški kolege, niti primaju jednaku plaću za isti posao. A one koje ostvare tu primamljivu jednakost, općenito to uspiju pod cijenu svojeg tjelesnoga i duševnoga zdravlja. A što se tiče goleme mase radnica, koliko su neovisnosti one ostvarile ako uskogrudnost i manjak slobode kod kuće mijenjaju za uskogrudnost i manjak slobode u tvornici, u robnoj kući ili u uredu? Tu je i teret nametnut ženama da tragaju za „domom, slatkim domom“ – hladnim, turobnim, neurednim, neprivlačnim – nakon cjelodnevnoga teškog rada. Slavna neovisnost! Zato ne čudi da su stotine djevojaka tako voljne prihvatiti prvu bračnu ponudu, bolesne i umorne od svoje „neovisnosti“ iza pulta, za šivaćim ili pisaćim strojem. Spremne su se udati baš kao i djevojke iz srednje klase, koje pak vape da pobjegnu iz jarma roditeljske vlasti. Takozvana neovisnost koja vodi u puklo održavanje života nije toliko primamljiva, nije toliko idealna da se od žene može očekivati da se za nju žrtvuje. Naša iznimno hvaljena neovisnost je, nakon svega, samo polagan proces zatupljivanja i gušenja ženske prirode, njezina nagona za ljubavi i njezina majčinskoga nagona.

Ipak je položaj radnice mnogo prirodniji i ljudskiji od položaja njezine navodno sretnije sestre u kulturnijim zvanjima – učiteljica, liječnica, odvjetnica, inženjerki i slično, koje moraju dostojanstveno, prikladno izgledati izvana, dok im je unutarnji život isprazan i mrtav.

Ograničenost postojećega poimanja o ženskoj neovisnosti i o ženskom oslobođenju, strah da se zaljubi u muškarca koji nije njezina društvenoga položaja, strah da će joj ljubav oduzeti slobodu i neovisnost, užas da će joj ljubav ili užici majčinstva samo smetati u potpunoj predanosti poslu – sve to zajedno čini od emancipirane moderne žene prisilnu vestalinku, pokraj koje život, sa svojim velikim pročišćujućim tugama i dubokim, ushićujućim radostima, teče, a da niti ne dotakne ili obuzme njezinu dušu.

Emancipacija je, onako kako je razumije većina njezinih pristaša i pobornica, odveć ograničenoga raspona da bi dopustila bezgraničnu ljubav i zanos što ih u sebi nose duboki osjećaji prema slobodi istinske žene, ljubavnice, majke.

Tragedija samostalne ili ekonomski slobodne žene nije u premnogo, nego u premalo iskustava. U redu, ona nadmašuje svoju sestru iz prošlih generacija u znanju o svijetu i o ljudskoj prirodi; upravo zbog toga duboko u sebi osjeća nedostatak biti života, koja jedino može obogatiti ljudsku dušu i bez koje su mnoge žene postale tek puki profesionalni automati.

Da će do takvoga stanja doći, predvidjeli su oni koji su shvatili da je još ostalo, u domeni etike, mnogo oronulih ruševina iz vremena muškarčeve nesporne nadmoćnosti; ostataka koji se još smatraju korisnima. I, što je još važnije, velik broj emancipiranih žena ne može bez njih. Svaki trenutak koji cilja na rasap postojećih institucija i njihovu zamjenu nečim naprednijim, savršenijim, ima sljedbenike koji teoretski zastupaju radikalne ideje, ali koji su, ipak, u svojoj svakodnevnoj praksi, poput prosječnoga filistra, koji hini čast i bučno zahtijeva povoljno mišljenje od svojih protivnika. Ima, primjerice, socijalista pa čak i anarhista, koji zastupaju zamisao da je vlasništvo krađa, ali će se rasrditi ako im netko duguje protuvrijednost od pola tuceta čavlića.

Istog se filistra može zateći i u pokretu za žensko oslobođenje. Novinari žutoga tiska i literati tipa „luk i voda“ naslikali su sliku emancipirane žene koja izaziva jezu u dobroga građanina i njegove glupe družice. Svaka je članica pokreta za ženska prava prikazana kao George Sand koja posve omalovažava moral. Njoj ništa nije bilo sveto. Nije imala respekta prema idealnom odnosu muškarca i žene. Ukratko, emancipacija je zapravo značila voditi lakomislen život požude i grijeha; bez obzira na društvo, vjeru i moral. Pobornice su ženskoga prava bile ogorčene takvim pogrešnim prikazima, a budući da nisu bile duhovite, svu su svoju snagu potrošile da dokažu da uopće nisu toliko loše kako su prikazane, nego baš suprotno. Naravno, sve dok je žena bila muškarčev rob, nije mogla biti dobra ni čista, ali sad kad je slobodna i neovisna, dokazat će koliko dobra može biti te da će njezin utjecaj pročistiti sve institucije u društvu. Točno je da je pokret za ženska prava slomio mnoge stare negve, ali je i stvorio nove. Veliki se pokret za istinsku emancipaciju nije poklopio s velikim rodnom ženama koje mogu slobodi gledati u lice. Njihova uskogrudna, puritanska viđenja prognala su muškarca, kao uznemiravatelja sumnjiva karaktera, iz njihova emocionalnoga života. Muškarca se ni pod koju cijenu ne smije tolerirati, osim možda kao oca djeteta, budući da dijete ne može doći na svijet bez oca. Nasreću, najrigidniji puritanci nikad neće biti dovoljno snažni da ubiju urođenu žudnju za majčinstvom. Ali ženska je sloboda usko povezana s muškarčevom slobodom, i mnoge su od mojih takozvanih oslobođenih sestara, čini se, previdjele činjenicu da dijete rođeno u slobodi treba ljubav i predanost svakog ljudskoga bića oko njega, muškarca i žene. Nažalost, upravo je to ograničeno poimanje ljudskih odnosa uzrokovalo tragediju u životu modernoga muškarca i moderne žene.

Prije nekih petnaest godina pojavilo se djelo iz pera sjajne Norvežanke Laure Marholm, naslovljeno *Žena*, studija karaktera. Ona je jedna od prvih koja je privukla pozornost na ispraznost i ograničenost postojećega poimanja ženske emancipacije i njezina tragičnoga učinka na ženski unutarnji život. Laura Marholm govori u svojem djelu o sudbini nekoliko nadarenih žena međunarodne slave: o genijalnoj Eleonori Duse; o velikoj matematičarki i književnici Sonji Kovaljevskoj; o umjetnici i pjesnikinji Marie Baškircev koja je mlada umrla. Svaki od tih prikaza života tih žena takvoga izvanrednoga duha nosi naglašen trag nezadovoljene čežnje za punim, zaokruženim, upotpunjenim i lijepim životom, te trag nemira i usamljenosti koji su ishod neostvarenja takvoga života. Ne možemo si pomoći, ali te nam majstorske psihološke skice pokazuju da što je viši duševni razvoj žene, to joj je manje moguće sresti srodnoga muškarca koji neće u njoj vidjeti samo njezin spol, nego i ljudsko biće, prijatelja, druga i snažnu individualnost, koja ne može i ne smije izgubiti ni trag njezina značaja.

Prosječni muškarac, koji je sebi samodovoljan i koji se smiješno s visoka odnosi prema žensko-me spolu, nije moguć izbor za ženu onakvu kakva je prikazana u knjizi Laure Marholm. Jednako joj je nemoguć izbor muškarac koji u njoj vidi samo njezine duševne sposobnosti i njezin duh, ali u njoj ne uspijeva probuditi njezinu žensku narav.

Bogat intelekt i profinjen duh obično se smatraju nužnim osobinama duboke i lijepe ličnosti. U slučaju moderne žene, te osobine služe kao zapreka punoj potvrdi njezina bića. Stotinama godina stari oblik braka, zasnovan na Bibliji, „dok nas smrt ne rastavi“, raskrinkan je kao ustanova koja zastupa suverenost muškarca nad ženom, kao ustanova njezine potpune pokornosti muškarčevim hirovima i zapovijedima, te potpune ovisnosti o njegovu imenu i o njegovoj potpori. Mnogo je puta uvjerljivo dokazano da je stari bračni odnos ograničio ženu na to da bude sluga muškarcu i da mu rađa djecu. A ipak nalazim mnoge emancipirane žene koje su sklonije braku, sa svim njegovim nedostacima, nego ograničenosti izvanbračnoga života, ograničenog i neizdržljivog zbog moralnih lanaca i društvenih predrasuda koji sputavaju i sapinju njezinu prirodu.

Objašnjenje je za takvu nedosljednost mnogih naprednih žena u činjenici da nikad nisu stvarno razumjele značenje oslobođenja. Mislile su da im treba jedino neovisnost o izvanjskim tiranijama; unutarnji su tirani, daleko štetniji po život i razvoj – etičke i društvene konvencije – prepušteni sami se za sebe pobrinuti; i pobrinuli su se. Čini se da su se dobro snašli u srcu i duši većine aktivnih pobornica ženskoga oslobođenja, kao i u srcu i u duši njihovih baka.

Ti se unutarnji tirani, pojavljuju u obliku javnoga mnijenja ili onoga što će reći majka, ili brat, otac, ili ujak, ma koji već rođak; što će reći gospođa Grundy, gospodin Comstock, poslodavac, odbor za naobrazbu? Sva ta zabadala, moralni detektivi, tamničari ljudskoga duha, što će oni reći? Sve dok žena ne nauči svima im se suprotstaviti, čvrsto stati na svoje noge i ustrajavati na vlastitoj neograničenoj slobodi, slušati glas svoje prirode, tražiti ono najveće životno bogatstvo, ljubav prema muškarcu, ili njezinu najslavniju povlasticu, pravo da rodi dijete, ona sebe ne može zvati oslobođenom. Koliko je emancipiranih žena dovoljno hrabro priznati da ih glas ljubavi zove, da divlje lupa u njihovim grudima, zahtijeva od njih da ga čuju, zadovolje.

Francuski pisac Jean Reibrach, u jednom od svojih romana, Nova ljepotica, pokušava oslikati idealnu, lijepu, oslobođenu ženu. Taj ideal utjelovljuje mlada djevojka, liječnica. Ona govori vrlo pametno i mudro o tome kako treba hraniti malu djecu; ljubazna je i besplatno daje lijekove siromašnim majkama. S mladim poznanikom razgovara o zdravstvenim uvjetima u budućnosti i kako će mnoge klice i mikrobi biti uništeni uporabom kamenih zidova i podova, i odbacivanjem prostirki i draperija. Ona je, naravno, vrlo jednostavno i praktično odjevena, uglavnom u crno. Mladić, koji je na njihovu prvom susretu preplašen mudročću svoje emancipirane prijateljice, postupno je počne razumjeti i jednoga lijepoga dana priznaje da je voli. Mladi su, a ona je ljubazna i lijepa, i premda je uvijek strogo odjevena, njezin izgled ublažuje besprijeekorno čist bijeli ovratnik i isto takve manšete. Čovjek bi očekivao da će joj on priznati svoju ljubav, ali nije on sklon romantičnim glupostima. Poetičnost i zanos ljubavi srame se pred čistom ljepotom dame. On utištava glas svoje prirode i ostaje ispravan. I ona je uvijek precizna, uvijek racionalna, uvijek pristojna. Bojim se da su se sjedinili da bi mladić bio u opasnosti da se smrzne do smrti. Moram priznati da ne vidim ništa lijepoga u toj novoj ljepoti, koja je hladna kao kameni zidovi i podovi o kojima sanja. Radije bih slušala ljubavne pjesme iz romantičnoga doba, radije Don Juana i Madame Venus, radije bijeg ljestvama i užetom na mjeseci, na što slijede očeva kletva, majčino jaukanje i moralni komentari susjeda, nego ispravnost i pristojnost mjerene jardima. Ako ljubav ne zna kako dati i uzeti bez ograničenja, onda to nije ljubav, nego transakcija koja uvijek ističe pluseve i minuse.

Najveća su mana današnje emancipacije njezina umjetna krutost i uskogrudna obzirnost, koje proizvode prazninu u ženskoj duši što joj neće dati da pije na izvoru života. Jednom sam napisala kako se čini da je dublji bio odnos između staromodne majke, domaćice, uvijek na oprezu da joj djeca budu sretna i da utješi one koje voli, i uistinu nove žene, nego između te nove žene i njezine prosječne emancipirane sestre. Učenice emancipacije posve su me proglasile pogankom, dostojnom jedino lomače. Njihova slijepa gorljivost ne dopušta im da shvate da je moja usporedba staroga i novoga više trebala pokazati da je velik broj naših baka imao više krvi u svojim žilama, više duha i duhovitosti, a svakako više prirodnosti, dobrodušnosti i jednostavnosti, nego većina naših emancipiranih stručnjakinja koje pune koledže, učionice i razne urede. To ne znači da želim da se vratimo u prošlost, niti to osuđuje ženu na njezinu staru sferu, kuhinju i dječju sobu.

Spas je u silovitom maršu u svjetliju i jasniju budućnost. Trebamo nesmetani razvoj bez utjecaja stare tradicije i starih navada. Pokret za oslobođenje žene učinio je tek prvi korak u tom smjeru. Treba se nadati da će skupiti snage za drugi korak. Pravo glasa ili jednaka građanska

prava mogu biti dobri zahtjevi, ali prava emancipacija ne počinje na biralištu ni u sudnici. Ona počinje u ženskoj duši. Povijest nas uči da se svaka ugnjetavana klasa istinski oslobodila svojih gospodara vlastitim naporima. Nužno je da žena nauči tu lekciju, da shvati da će njezina sloboda dosegnuti tako daleko koliko njezina snaga da ostvari svoju slobodu može dosegnuti. Zbog toga je za nju mnogo važnije da počne sa svojom unutarnjom regeneracijom, da se oslobodi težine predrasuda, tradicije i običaja. Zahtjev za jednakim pravima u svakom životnom pozivu ispravan je i primjeren; ali, nakon svega, najvitalnije je pravo da se voli i bude voljen. Doista, da bi djelomična emancipacija postala potpuna i prava emancipacija žene, morat će žena raščistiti sa smiješnim poimanjem da je biti voljena, biti ljubavnica i majka, istoznačno s biti ropkinja ili podređena. Morat će raščistiti s apsurdnim pojmom dvojnosti spolova, ili da muškarac i žena predstavljaju dva suprotstavljena svijeta.

Sitničavost razdvaja; širokogrudnost ujedinjuje. Budimo široki i veliki. Ne previđajmo vitalne stvari zbog mnoštva tričarija s kojima se suočavamo. Ispravno poimanje odnosa među spolovima neće dopustiti da bude pobjednika i poraženih; ono zna samo za jednu veliku stvar: dati se bezgranično, kako bi bio bogatiji, dubokoumniji, bolji. Samo to može ispuniti prazninu i pretvoriti tragediju ženske emancipacije u veselje, bezgranično veselje.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Emma Goldman
Tragedija ženske emancipacije
1906.

Emma Goldman, „The Tragedy of Woman’s Emancipation“, Anarchism and Other Essays,
Mother Earth Publishing Association 1910.

Emma Goldman, Anarhizam i drugi ogleđi, DAF, Zagreb 2001. Prijevod Biljana Romić.
http://elektronickeknjige.com/goldman_emma/anarhizam_i_drugi_ogleđi/index_page_000.htm

anarhisticka-biblioteka.net